

LIBRIS

We know
books

Adrian Costache
Georgeta Costache

Limba română

O GRAMATICĂ SINTETICĂ

pentru învățământul preuniversitar

ART
Grup Editorial

CUPRINS

Cuvânt înainte	3
Capitolul I – Vocabularul	5
Capitolul II – Fonetica	15
Capitolul III – Semnele de punctuație și ortografie	19
Capitolul IV – Morfologia	25
Substantivul	25
Articolul	29
Adjectivul	33
Numeralul	36
Pronumele	40
Verbul	54
Adverbul	66
Prepoziția	68
Conjuncția	70
Interjecția	73
Cuvinte cu mai multe valori morfologice	75
Capitolul V – Sintaxa	79
Predicatul	82
Subiectul	87
Atributul	90
Complementul	94
Raporturile între părțile de propoziție	108
Raporturile în frază	109
Predicativa	110
Subiectiva	112
Atributiva	114
Completiva directă	116
Completiva indirectă	117
Completiva de agent	118
Subordonatele circumstanțiale	119
Circumstanțiala de loc	119
Circumstanțiala de timp	120
Circumstanțiala de mod	122
Circumstanțiala de cauză	123
Circumstanțiala de scop	124

Circumstanțiala condițională	126
Circumstanțiala concesivă	127
Circumstanțiala consecutivă	129
Construcții incidente	131

Capitolul VI – Teste recapitulative	133
--	------------

Capitolul VII – Aspecte ale limbii române contemporane	137
---	------------

1. Cuvinte folosite greșit în comunicare	137
2. Substantive cu două forme de plural	138
3. Substantive defective	140
4. Paronime	141
5. Omonime	142
6. Folosirea greșită a unor neologisme	142
7. Pleonasme	143
8. Dezacorduri	143
9. Greșeli în folosirea unor forme gramaticale	143
10. Abateri de la normele limbii literare	144
11. Greșeli de exprimare în interviuri TV	144
12. Greșeli în accentuarea cuvintelor	145

Capitolul VIII Expresii și maxime latinești	147
--	------------

Capitolul IX Anexă – exerciții recapitulative	149
--	------------

Capitolul X Indicații și soluții	169
---	------------

Bibliografie	212
---------------------------	------------

Capitolul I

VOCABULARUL

Vocabularul (lexicul) cuprinde totalitatea cuvintelor dintr-o limbă.

Observație: Limba este un fenomen dinamic; totalitatea cuvintelor dintr-o limbă înseamnă de fapt o aproximare a numărului acestora la un moment dat.

STRUCTURA VOCABULARULUI

A. Fondul principal lexical (vocabularul fundamental sau lexicul de bază); acesta cuprinde cuvinte caracterizate prin:

- frecvență mare în comunicare;
- posibilitate mare de a intra în combinații lexicale și sintactice;
- calitatea de a exprima noțiuni de bază precum:
 - obiecte: casă, farfurie, ușă, scaun;
 - ființe: om, copil, bărbat, femeie;
 - materii: apă, sare, sânge, carne;
 - părți ale corpului: mână, inimă, gură, păr;
 - animale și păsări: găină, câine, vacă, cocoș;
 - plante: grâu, măr, iarbă, floare;
 - culori: alb, negru, galben, verde;
 - relații de rudenie: mamă, soră, tată, frate;
 - stări sufletești și sentimente: bucurie, tristețe, dragoste, prietenie.

B. Masa vocabularului include restul cuvintelor, structurate astfel:

- **arhaisme** (cuvinte care au dispărut din limbă): spahiu (ostaș în armata turcească), vata-man (conducătorul unui sat domnesc), paharnic (titlu boieresc), hac (salariu, leafă), poteră (ceată, grup de oameni înarmați);
- **regionalisme** (cuvinte folosite într-o anumite regiune a țării): lubeniță (pepene), pehlivan (glumeț), culeșer (făcăleț), barabulă (cartof), lepedeu (cearșaf), coblizan (lungan, vlăjgan);
- **cuvinte populare** (cuvinte integrate în limbajul familiar, comun, nerespectând normele limbii literare, dar cu circulație în întregul spațiu lingvistic): *a se pitula, matale, pită, acuma, a găta*;
- **elemente de jargon** (cuvinte folosite de anumite categorii sociale pentru a impresiona): *bonjour, au revoir, madame, merci, arividerci*;
- **termeni argotici** (cuvinte folosite de grupuri specifice – elevi, militari, răufăcători): *a da un tun* (a face o afacere necurată cu mari câștiguri), *nașpa* (urât), *pârnaie* (închisoare), *a șuti* (a fura);
- **termeni tehnici și științifici**: (cuvinte folosite în diferite domenii ale științei și tehnicii): *neutron, nefron, aortă, clorofilă, pescador, cip, blitz, reactor*.

A. Cuvântul este *unitatea de bază a vocabularului*; acesta are o *formă* (o îmbinare de sunete) și unul sau mai multe *înțelesuri*.

Exemple:

- *carieră*

- cuvânt alcătuit din șapte sunete: c, a, r, i, e, r, ă (*formă*)

- *sensuri*:
 - loc de extracție a pietrei, a marmurei etc.
 - ocupație

- *corn*

- cuvânt alcătuit din patru sunete: c, o, r, n (*formă*)

- *sensuri*:
 - instrument muzical
 - arbust
 - excrescență în fruntea unor animale
 - franzeluță

Sensurile cuvintelor:

- **sens propriu** – *este sensul asociat unei imagini obișnuite a obiectului*

- **sens propriu de bază**

- Oltul își are izvorul (locul de pornire) în Hășmașul Mare.

- Aripa (parte a corpului) pescărușului s-a frânt în timpul zborului.

- **sens propriu secundar**

- Folclorul constituie un permanent izvor (material sursă) de inspirație pentru scriitori.

- În accident a fost lovită aripa (parte laterală) din stânga a mașinii.

- **sens figurat** – *este sensul mai puțin obișnuit al obiectelor sau fenomenelor și este strâns legat de contextul în care acesta apare:*

- Izvorul (sursa, geneza) tuturor relelor este avariția.

- Copilul a căpătat aripi (putere, curaj etc.).

Observație: în cazul sensurilor figurate, apare fenomenul de *ambiguitate semantică*, iar uneori de *imposibilitate a „traducerii” sensului contextual*; cu alte cuvinte nu întotdeauna poate fi găsit cu precizie un corespondent (sinonim) pentru cuvântul folosit cu sens figurat.

B. Cuvântul compus – este o *unitate formată din două sau mai multe cuvinte*, realizată prin:

- **contopire:** binecuvântare (bine/ cuvântare), răufăcător (rău/ făcător), doisprezece (doi/ spre/ zece), orișicine (ori/ și/ cine), (a) preamări (prea/ mări), niciodată (nici/ o/ dată), înspre (în/ spre), întrucât (întru/ cât)

- **alăturare:** drum-de-fier, alb-sidefiu, o sută treizeci și nouă, ceea ce, după-amiază, de pe, ca să

- **abreviere:** RENEL, SNEE, SNCFR, BCR, SUA.

C. Expresiile – sunt *grupuri de cuvinte cu o anumită stabilitate în limbă; ele exprimă în mod concis, adesea cu sens figurat, o idee*: a avea darul vorbirii (*a vorbi frumos*), a-l cunoaște ca pe un cal breaz (*a-l cunoaște bine*), ba bine că nu! (*firește*), calea-valea (*ce mai calea-valea – ce să mai discutăm, pe scurt*), treacă-meargă (*fie*), mort-copt (*cu orice preț*), de când lumea (*dintotdeauna*), cu dragă inimă (*cu plăcere*)

D. Locuțiuni – sunt grupuri de cuvinte cu înțeles unitar care împreună au valoarea unei părți de vorbire: dare de seamă (*referat*), punere în vedere (*atenționare*), fără milă (*crud*), în floare (*tânăr*), fir cu fir (*amănunțit*), unul după altul (*succesiv*), a da foc (*a incendia*), a se așterne la drum (*a pleca*), în fața (*înaintea*), cu toate că (*deși*).

Caracteristici ale locuțiunilor:

- niciunul din termenii din care e formată nu poate fi înlocuit printr-un sinonim: tragere de inimă (imposibil a se spune: tragere de cord sau scoatere de inimă...)
- ordinea termenilor este fixă: a da ortul popii (nu: a da popii ortul)
- termenii nu pot primi determinanți: *a atrage atenția*;

Observație: este totuși posibilă o structură de felul: *a atrage cuiva atenția*. În aceste cazuri posibilitatea atașării unui determinant în chiar interiorul locuțiunii poate fi explicată fie prin constituirea mai târzie a acesteia, fie prin faptul că eventualii determinanți sunt ai întregului grup de cuvinte: *a ține parte celui mai puternic*.

- termenii locuțiunii nu se analizează separat, nu au funcție sintactică, aceasta fiind exprimată de întreaga locuțiune: de ex.: *ne-a privit cu luare-aminte*. (complement circumstanțial de mod)
- locuțiunile pot avea sinonime lexicale sau sinonime frazeologice: *a-i ajunge cuțitul la os* = a sărăci; *punct de trecere* = vamă; *a da colțul* = a-și da duhul; *măcar să* = chiar dacă
- unele locuțiuni conțin termeni arhaici: a da jama, a veni de hac, pe de rost, a face un hafâr, a nu avea habar, luare-aminte.

Observații: 1. Gradul de sudură a locuțiunilor este diferit. În cazul celor mai vechi dintre ele sensul original al cuvintelor nu mai poate fi reconstituit. În cazul celor mai nou constituite, sensul original poate fi reconstituit. De ex.: despre locuțiunea verbală *a se da la fund* se poate spune că este relativ recentă tocmai prin capacitatea ei de a fi locuțiune (a dispărea), dar și de a fi o **unitate frazeologică**: *a se scufunda în apă*. Nu acesta este cazul unor locuțiuni precum *a da sfârșit în țară*, *pe de rost*, *a nu avea habar* etc., despre care putem aprecia că sunt mult mai vechi.

2. **Unitatea frazeologică este o îmbinare constantă de cuvinte sau un grup sintactic stabil.** Din categoria unităților frazeologice fac parte expresii, locuțiuni, formule și clișee etc.

ÎMBOGĂȚIREA VOCABULARULUI

A. Mijloace interne de îmbogățire

1. DERIVAREA – înseamnă formarea de noi cuvinte cu ajutorul prefixelor și sufixelor.

Prefixul – este sunetul sau grupul de sunete care se adaugă în fața radicalului (unui cuvânt de bază) pentru a forma un cuvânt nou.

Sufixul – este sunetul sau grupul de sunete care se adaugă după radicalul unui cuvânt de bază pentru a forma un cuvânt nou.

► derivarea cu prefixe

Cel mai des întâlnite prefixe în limba română sunt următoarele: *re-*, *în-*, *ne-*, *dez-*, *des-*, *răz-*, *răs-*, *stră-*.

Exemple: *re-face*, *re-găsi*, *re-afirma*

în-doi, *în-colți*, *în-nobila*

ne-astâmpăr, *ne-curăță*, *ne-pereche*

dez-lipi, *dez-nădejde*, *dez-amăgi*

des-cântec, *des-face*, *des-păgubi*

răz-bunic, *răz-bate*, *răz-gândi*

stră-luci, *stră-moș*, *stră-fund*

În afara prefixelor românești, în derivare se folosesc și prefixe neologice: *anti-*, *ante-*, *super-*, *ultra-*, *arhi-*, *inter-* etc.

Exemple: *anti-fascist*, *anti-statal*, *ante-proiect*, *ante-dată*, *super-pune*, *super-arbitru*, *ultra-scurtă*, *ultra-sunet*, *arhi-cunoscut*, *arhi-plin*, *inter-continental*, *inter-statal*.

Observații: Există situații de supraprefixare (cumul de prefixe): re-în-via, ne-în-fricat, ne-pre-scurtat.

Unele cuvinte realizate prin derivare cu prefixe capătă valoare de superlativ absolut: *superarbitru*, *ultrascurtă*.

► derivarea cu sufixe

Tipuri de sufixe:

I. • *lexicale* – formează cuvinte noi: oraș-ean, crea-tor, viitor-ime, grădin-ar, cânt-ăreț, (a) tăifăș-ui, român-esc, bărbăt-este, târ-âș, iaur-giu.

• *gramaticale* – creează diferite forme gramaticale (mod, timp): veni-sem, scri-seși, cit-escă, auzi-răm, lucr-ez.

• *lexico-gramaticale* – exprimă un nou sens, dar formează și o categorie gramaticală (infinitivul lung, participiul; aici se încadrează și sufixele motionale – cu ajutorul cărora se fac diferențieri de gen): vede-re, alerga-re, cit-eț, scri-s, copil-ă, doctor-iță, elev-ă, găsc-an, brosc-oi.

II. În funcție de partea de vorbire realizată prin sufixare există sufixe:

• *substantivale* (arată agentul, colectivitatea, instrumentul, originea etc.): scrii-tor, tuf-iș, îndrum-ar, bucureșt-ean, cânt-ăreată, ști-ință;

• *adjectivale*: munten-esc, os-os, lun-ar, săptămân-al; alb-uriu, pofti-icios, pământ-iu, cert-ăreț;

• *pronominale*: nimic-uța, mătăl-uță;

• *verbale*: (a) prăf-ui, (a) final-iza, (a) electr-ifica;

• *adverbiale*: englez-este, chior-âș, făț-iș, actual-mente.

III. Pot exista sufixe:

• *diminutivale* (formează cuvinte care arată obiecte mai mici decât cele normale): furnic-uță, brăd-uț, tiner-el, frăț-ior;

• *augmentative* (formează cuvinte care denumesc obiecte mai mari decât cele normale): băieț-oi, iepur-an, copil-andru, căs-oaie;

• *colective* (indică o colectivitate): frunz-iș, tiner-eț, student-ime, ap-ăraie.

Observație: Există situații când apar serii derivate (cu mai multe sufixe): moldo-veancă (moldov-ean; moldovean-că); (a) școlariza (școl-ar, școlar-iza).

► **derivarea parasintetică** (atât cu ajutorul prefixelor, cât și al sufixelor): îm-părți-tor, ne-primi-tor, ne-ști-intă.

FAMILIA DE CUVINTE – se constituie din *totalitatea cuvintelor formate prin derivare de la un cuvânt de bază*: **drag**, drăguț, drăgălaș, a îndrăgi, drăgălășenie.

În cadrul familiei de cuvinte distingem:

- **cuvântul de bază** – *cuvântul de la care se pornește în formarea familiei lexicale* (drag);
- **radicalul** – *elementul comun tuturor cuvintelor dintr-o familie și care conține sensul cuvintelor* (drag, drăg-), în cuprinsul căruia pot apărea alternanțe fonetice (modificări de sunete, vocalice sau consonantice: școală – școlar, tânăr – tinerețe, băiat – băiețel).
- **prefixul** – *sunetul sau sunetele așezate înaintea radicalului pentru a forma cuvinte noi (în-)*.
- **sufixul** – *sunetele adăugate după radical pentru formarea cuvintelor noi (-uț, (ă)l aș, -enie, -i)*.
- **cuvinte derivate** – *cuvintele nou formate cu ajutorul sufixelor și prefixelor*: drăguț, drăgălaș, a îndrăgi, drăgălășenie.

Exemple de familii lexicale:

- a vedea – vedere, văzător, nevăzător, vedenie, a revedea, revedere
- pământ – pământean, pământeancă, pământesc, pământos, pământiu, a împământa, a împământeni
- împărat – împărăție, împărătesc, împărătește, împărăteasă, a împărăți, împărățel
- blând – a îmblânzi, îmblânzitor, blânduț, blândețe, neîmblânzit.

2. COMPUNEREA – *formarea unor cuvinte noi prin alăturarea sau unirea unor termeni deja existenți în limbă*. Compunerea se poate realiza prin:

- **unire (sudare, contopire)**: binefăcător, dinspre, altceva, departe; treisprezece;
- **alăturare** (cu sau fără cratimă): floare-de-coliț, ceea ce; de la, dis-de-dimineață, două sute;
- **abreviere**: Romconfort, TAROM, RATB, UNICEF, NATO, CFR, CNAS.

Observație: Cuvintele compuse prin abreviere (din inițiale) pot da naștere la derivate (ceferist) și își pot schimba forma în funcție de caz și număr (ceferiștii, ceferistului, ceferiștilor).

- Cuvinte noi se pot forma și cu ajutorul **prefixoidelor** sau al **sufixoidelor**:
– *prefixoidele* (false prefixe) sunt elemente de compunere așezate în fața radicalului pentru a forma cuvinte noi: autocaracterizare, biogeneză, televizor etc.
– *sufixoidele* (false sufixe) sunt elemente de compunere atașate după radical pentru a forma cuvinte noi: ignifug, dermatolog, francofil etc.

3. SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE (conversiune) – *formarea unor cuvinte noi prin trecerea de la o parte de vorbire la alta*:

– se pot forma **substantive** din:

- adverb – Nu da binelui cu piciorul, că pe urmă o să-i duci dorul.
- adjectiv – E sătul de dulce, mai vrea și amar.
- participiu – Șade la masă cu nepoștii.
- interjecție – Fuge de aoleo și dă peste oleoleo.
- pronume – Omul trebuie să tindă către armonia perfectă a eului său personal cu lumea dimprejur! (N. D. Răileanu).
- numeral – Unde s-a dus mia, ducă-se și suta.
- verb – Este de pe vremea lui Caută.

– pot deveni **adjective**:

- substantiv: „Zoe, fii bărbată...” (I. L. Caragiale)
- participiu: Lucrul dăruit prețuiește îndoit.
- adverb: La așa cap, așa căciulă.

– adverbe se pot forma din:

- substantiv: Vara-ntins la umbră doarme și iarna moare de foame.
- adjectiv: La cel sărac și câinii parcă bat mai tare.
- pronume: Tace ce tace și apoi nu se mai oprește.
- participiu: Soldatul călca apăsât.
- numeral: Prostul întâi vorbește și apoi gândește.

B. Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului

ÎMPRUMUTURILE – fenomenul de *preluare a unor cuvinte din alte limbi*:

- armament, bandaj, calculator, degradant (franceză)
- cargobot, chewing-gum, escalator, feedback (engleză)
- clamă, clips, cocs, doctorand (germană)
- balsam, asediu, arpegiu, capodoperă (italiană)

Observație: Cele mai multe cuvinte împrumutate (neologisme) s-au adaptat fonetic la regulile limbii române (funcțional, itinerar), dar există și cuvinte care și-au păstrat forma din limba de origine (play-back, happy-end); asistăm de fapt la un proces de acomodare fonetică a acestora, ceea ce creează uneori forme duble în pronunțare: *management/ menegment*.

CATEGORII ȘI CLASIFICĂRI LEXICALE

A. Sinonimele – sunt cuvinte cu formă diferită și înțeles identic sau aproximativ identic:

- **sinonime totale (formă diferită și înțeles identic):** destin = soartă, epic = narativ, a muri = a deceda, sud = miazăzi, desigur = negreșit. Pot fi înlocuite în orice context.
- **sinonime parțiale (înțeles aproximativ identic):** poftă = dorință, a plăcea = a agreea, mut = tăcut, grozav = teribil, a elibera = a degaja. Acestea sunt de regulă cuvinte polisemantice.
- **sinonime aproximative:** potop = mulțime, iubire = arșiță, dor = durere, stea = soartă, a adormi = a muri, smoolă = întuneric.

Sunt obișnuite în texte literare, având sensuri metaforice.

- **sinonime frazeologice (exprimate prin mai multe cuvinte ce formează locuțiuni):** a-și da duhul = a trece în lumea celor drepti, a da în vileag = a da de gol, a da bir cu fugiții = a o lua la sănătoasa, de încredere = de bună credință, de bună seamă = fără doar și poate.

- „Invidiosul slăbește din pricina prosperității altuia.” (Horațiu)
- „Adesea avem de suferit din cauza unei păreri și nu din cauza realității.” (Seneca).

Observație: Există situații în care o structură frazeologică are drept corespondent lexical un sinonim exprimat printr-un singur cuvânt: a-și da seama = a observa, ținere de minte = memorie, zi de zi = zilnic, de tot hazul = comic, din moment ce = deoarece.

- Dacă tăceai, filozof rămâneai. Dacă-ți țineai gura, te dovedeai înțelept.

B. Antonimele – sunt cuvinte cu sens opus (și formă diferită): afirmativ ≠ negativ, dragoste ≠ ură, a ieși ≠ a intra, departe ≠ aproape, tot ≠ nimic.

- Puțini suie, mulți coboară.
- Mai bine înțelept între cei morți, decât prost între cei vii.

Observație: Antonimia se poate realiza și prin derivare cu prefixe: abil ≠ inabil, ascultare ≠ neascultare, avantaj ≠ dezavantaj, a crește ≠ a descrește, a favoriza ≠ a defavoriza, legal ≠ ilegal.

C. Paronimele – cuvinte cu forma aproape identică și înțeles diferit; de cele mai multe ori diferă printr-un sunet sau două și pot fi confundate sub aspect lexical: *vedetă* – *vendetă*, *statuar* – *statutar*, *coralier* – *coralifer*, *a emite* – *a omite*, *dihanie* – *dihonie*, *monah* – *monarh*.

- *Monahul* trăiește retras în chilia sa.
- *Monarhul* a abdicat sub presiunea maselor.

D. Omonimele – sunt cuvinte cu aceeași formă și înțelesuri total diferite: *rac* (*animal acvatic*; *cancer*), *rug* (*foc*; *mur*), *a acorda* (*a oferi*; *a regla un instrument muzical*), *șah* (*sport al minții*; *rege al Iranului*), *rom* (*băutură alcoolică*; *țigan*), *liliac* (*plantă*; *mamifer*).
Exemple: Para, după ce se coace, trebuie să cadă. Păziți-vă ca de para focului de tot ce înseamnă neadevăr. Paraua, para câștigă.

- **omofone** – cuvinte care se pronunță la fel, dar au sensuri contextuale diferite: *iris* (*plantă*; *membrană colorată circulară a ochiului*), *staționar* (*navă de luptă*; *spital*; *constant*), *a amenda* (*a penaliza*; *a îmbunătăți*), iar/ i-ar, ceai/ ce-ai.
- Prostul își spune cel dintâi părerea.
- Nu știe omul ce-l așteaptă.
- **omografe** – cuvinte care se scriu la fel, dar se pronunță diferit: *compănie* – *companie*, *bărem* – *barém*, *comédie* – *comedie*, *imóbil* – *imobil*, *mozăic* – *mozaic*.
- Cofetarul face tórturi delicioase.
- Inchiziția îi supunea pe eretici la tórturi.

Omonimia poate fi:

– **totală** – cuvintele sunt identice din punct de vedere formal în întreaga lor paradigmă: pilă (*unealtă*; *generator de curent electric*; *picior de pod*, *protecție*), greă (*serviciu din cadrul unei instanțe judecătorești*; *fragment de țesut folosind în transplant*), liră (*instrument muzical*; *unitate monetară*; *constelație*); a condensa (*a scurta*; *a transforma un gaz în lichid*), marțial (*războinic*, *impunător*; *care conține fier*).

- Tânărul are o constituție athletică. Cetățenii trebuie să respecte orice articol din constituție.

– **parțială** – cuvintele sunt identice numai la unele forme din paradigma lor: *lob* (*lobi*, *loburi*), *bob* (*bobi*, *boburi*, *boabe*), *a îndoi*, (*se îndoaie*, *se îndoiește*), *cap* (*capi*, *capete*, *capuri*), *membru* (*membri*, *membre*), *a însemna*, (*înseamnă*, *însemnează*), *element* (*elementi*, *elemente*).

- Nu-mi acordă atenție. Își acordează pianul.
- Lupii au colți ascuțiți. Capra neagră urcă pe colțurile stâncilor.

Observație: Dacă în cazul celorlalte categorii lexicale cuvintele fac parte din aceeași clasă gramaticală, omonimele pot fi părți de vorbire diferite: lin (*substantiv*, *adjectiv*); fermă (*substantiv*, *adjectiv*); duce (*substantiv*, *verb*); dar (*conjuncție*, *substantiv*); buf (*interjecție*, *substantiv*, *adjectiv*).

- Am ascultat un grup **coral**. La Muzeul Antipa am admirat un superb **coral**.

E. Cuvinte polisemantice – sunt cuvinte care au mai multe sensuri, situație verificabilă în contexte: foc (*flacără*, *arșiță*, *incendiu*, *entuziasm*, *război*, *împușcătură*), a da (*a oferi*, *a înmâna*, *a dăru*, *a dona*, *a sacrifica*), sălbatic (*nedomesticit*, *vijelios*, *crud*, *nedeștelesit*, *cumplit*), bun (*generos*, *blând*, *capabil*, *util*, *agrabil*).

- Nu pot mânca un măr crud. (necopt)
- Tatăl ei părea un om crud. (dur, fără milă)
- Unul dintre copii încă era crud. (nedezvoltat)

VOCABULAR – EXERCIȚII (1)

1. Numiți zece cuvinte din fondul principal lexical. Formați propoziții cu două dintre ele.
2. Scrieți zece cuvinte care nu aparțin lexicului fundamental. Alcătuiți enunțuri cu două dintre acestea.
3. Indicați cinci arhaisme lexicale și cinci arhaisme fonetice.
4. Numiți cinci regionalisme; În ce zonă a țării se folosesc?
5. Scrieți zece neologisme, formați propoziții cu ele și precizați sensul lor.
6. Numiți cinci termeni tehnici și cinci termeni științifici. Formați propoziții cu ei.
7. Alcătuiți familia lexicală a substantivului *băiat*.
8. Precizați ce sufixe sau prefixe ați folosit la exercițiul 7, care este radicalul cuvintelor formate.
9. Numiți patru verbe derivate cu prefix de la verbul *a face*.
10. Numiți câte un adjectiv derivat cu sufixele: - esc, - iu, - os, - eț, - atic, - nic, - aș, - ui, - bil, - al.
11. Scrieți: **a.** cinci substantive derivate cu sufixe diminutive; **b.** trei derivate cu sufixe augmentative; **c.** trei derivate cu sufixe colective.
12. Formați derivate parasintetice de la cuvintele: *sănătos, școală, a vedea*.
13. Numiți câte trei cuvinte compuse prin: **a.** contopire **b.** alăturare **c.** abreviere
14. Formulați enunțuri în care să existe zece situații de schimbare a valorii gramaticale (conversiune).
15. Treceți în rubrici diferite cuvintele formate prin mijloace interne de îmbogățire a vocabularului existente în următorul text:
„În fundul grădinii avea și un măr care făcea mere de aur și, de când îl avea el, nu putuse să mănânce din pom mere coapte, căci, după ce le vedea înflorind, crescând și pârguindu-se, venea oarecine noaptea și le fura, tocmai când erau să se coacă.”
(*Prăslea cel voinic și merele de aur*)
16. Extrageți din următorul text în rubrici separate cuvintele formate prin derivare, compunere, conversiune, precum și neologismele:
a. „Însă, când vine cineva cu un ajutor care privește numai o parte, cu o lege care privește numai un anumit interes de clasă, foarte vizibil, fără îndoială, că cine ține la dreptate, cine e condus de nepărtinire și cine consideră acest popor ca un întreg în care fiecare clasă își are drepturile sale nu poate să voteze o asemenea lege.” (N. Iorga)
b. „Ochii rotunzi și mari îi erau plini de o totală uimire, dar în același timp luceau în ei două scântei de inteligență provocatoare. Țâșneau pe galerii ca două veverițe negre, bucurându-se de alunele pe care le-au găsit să le ronțăie. Deasupra capetelor obosite și moțânde ale celor doi mineri se auzea un bâzâit neîntrerupt.” (Geo Bogza)

VOCABULAR – EXERCITII (2)

1. Numiți câte un sinonim neologic pentru cuvintele: *a arăta, mulțumire, îndemânatic, sfârșit, legătură, îngeresc, ascultător, vătămător, gras, a uita*.
2. Grupați sinonimele din următoarea listă: *a merge, a vorbi, a așeza, a umbla, a fixa, a grăi, a circula, a spune, a străbate, a zice, a se deplasa, a expune, a plasa, a cutreiera, a instala, a pune*.
3. Scrieți câte un sinonim lexical pentru următoarele unități frazeologice: *de-a fir a păr, a trage cu urechea, fără margini, a sta în cumpănă, a despica firul în patru, a-și da ifose, a-și mușca buzele, fără leac, fără întrerupere*.
4. Indicați câte un sinonim frazeologic pentru cuvintele: *amintire, curat, a observa, uneori, cineva, deoarece, opinie, bogat, înțelept, a lenevi*.
5. Numiți câte un sinonim din fondul vechi al limbii pentru următoarele neologisme: *menaj, a leza, abis, sacru, beatitudine, fidel, dezolat, relație, fortuit, eroare*.
6. Scrieți câte un antonim pentru cuvintele: *difficil, ură, sătul, adevărat, etern, egoist, a ieftini, venetic, citadin, fertil*.
7. Numiți zece perechi de antonime realizate cu ajutorul prefixelor.
8. Scrieți trei antonime diferite pentru adjectivul *drept*.
9. Grupați perechile de antonime din următoarea înșiruire: *static, singuratic, antum, mobil, malefic, postum, simplu, sociabil, benefic, complex*.
10. Construiți câte un enunț cu omonimele cuvintelor: *soluție, a adopta, troian, trapez, colon*.
11. Formulați enunțuri cu omofonele cuvintelor: *iar, odată, ne-am, ți-e, numai, undeva, oarecine, decât, ca să, n-oi*.
12. Alegeți termenul potrivit:
 - a. Lucrurile evaluau/ evoluau potrivit așteptărilor.
 - b. O colibă este o locuință temporală/ temporară.
 - c. Îi vizitez deseori, pentru că sunt oameni primitori/ primitivi.
 - d. Un roman poate crea aluzia/ iluzia realității.
 - e. O lacună/ lagună era evidentă în text.
 - f. Executa piesa ca un virtuos/ virtuoaz.
13. Integrați în enunțuri următoarele perechi de paronime: *glacial – glaciuar, sudură – sutură, a decola – a decora, altitudine – atitudine, a proveni – a preveni*.
14. Precizați sensurile paronimelor: *depoziție – dispoziție, stol – stor, a obloji – a oploși, a eluda – a elida, monah – monarh, elan – elen, petrolier – petrolifer*.
15. Identificați cuvintele polisemantice din următorul șir: *barem, crud, numeral, a sta, foc, constituție, a frământa, cataractă, suflet, neuron*.
16. Alcătuiți enunțuri cu cel puțin cinci sensuri ale verbului *a sări*.
17. Indicați sensurile verbului *a veni* în următoarele enunțuri:

- a.** „Din sfera mea venii cu greu...” (M. Eminescu)
- b.** „Mai că-mi vine să zic și eu ca boierul acela.” (I. Creangă)
- c.** Nu se știe din ce i-a venit boala.
- d.** Au venit iar la putere.
- e.** Vine un an de când s-au cunoscut.
- f.** Apa lacului îi vine până la brâu.
- g.** Îi vine nepot.
- h.** Cum vine asta?
- i.** Haina cea nouă îi vine bine.
- j.** Râul vine învolburat.